

Бабічева М.Г., Рибачук Ю.Л. Формування умінь професійної рефлексії у процесі підготовки майбутніх вчителів іноземної мови. *Розвиток особистості дитини та учителя в сучасному освітньому просторі: досвід, проблеми та перспективи: матеріали міжвузів. (заочної) наук.-практ. конф. (Хмельницький, 27 лютого 2019 р.)*, Хмельницький: ПП «ПП А.В. Царук», 2019. 231 с. С. 6-9

УДК 378.091.12.011.3-051/.267:81`243

Бабічева М.Г., старший викладач кафедри іноземних мов ХГПА

Рибачук Ю.Л., викладач кафедри іноземних мов ХГПА

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В умовах модернізації сучасної української освіти особливо актуальним є питання підготовки кваліфікованих та компетентних фахівців, яким притаманна соціальна та професійна мобільність та конкурентоспроможність на світових ринках праці. Саме тому, одним із важливих завдань вищої школи є формування у майбутніх вчителів іноземної мови навичок критичного мислення та адекватної оцінки власної професійно-педагогічної діяльності (професійної рефлексії).

Поняття «рефлексія» вживають у багатьох галузях науки: філософії, психології, педагогіки та інших. До того ж, дане поняття досить багатозначне – це і самопізнання, і самооцінка, і самоаналіз, і самосвідомість, і розміркування тощо.

У педагогічній практиці рефлексія – це процес інтелектуальної та емоційної діяльності, під час якої вчитель осмислює свій досвід викладання з метою отримання цілісного уявлення про оптимальний вибір шляхів та методів роботи на уроці, досягнення якісних результатів. Рідель Т.М. визначає професійну рефлексію як процес і результат фіксування його учасниками стану свого розвитку, саморозвитку та їх причин [4].

Рефлексія дає можливість і викладачу і студенту усвідомити, чого вони навчились, оцінити свій рівень володіння навчальним матеріалом,

сформулювати план подальшої реалізації своїх знань, умінь та навичок у професійній діяльності, використовувати уміння рефлексувати у повсякденному житті, прогнозуючи та усвідомлюючи свої подальші кроки. Для викладача важливо передбачати реакцію студентів на навчання, внесення на її основі коректив у навчальний процес. Таким чином професійно-педагогічна рефлексія у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови набуває своєї специфіки і рис, зумовлених характером його педагогічної діяльності, яка полягає у постійному рефлексивному аналізі педагогічних ситуацій, розумінні контексту як власних дій, так і дій іншої людини. О. Пехота акцентує, що у ВНЗ постає необхідним створення таких умов для навчання та виховання творчої особистості, що свідомо приймає на себе відповідальність за свій фаховий розвиток [3].

У контексті здатності до самореалізації та самовдосконалення у діяльності майбутнього учителя, у тому числі і іноземної мови, слід звернути увагу на таке поняття, як рефлексивна культура. На думку багатьох учених, рефлексивна культура містить такі складові, як: готовність діяти у ситуаціях з високим ступенем невизначеності, гнучкість у прийнятті рішень, прагнення до реалізації нововведень та інновацій, постійна спрямованість на пошук нових, нестандартних шляхів вирішення професійних задач, здатність усунувати стереотипи свого професійного і особистого досвіду. Вона забезпечує розкриття та реалізацію професійних можливостей при постановці та вирішенні творчих задач, що виникають у процесі професійної діяльності [2].

Відповідно до мети ми можемо виділити такі види рефлексії: 1) рефлексія діяльності; 2) рефлексія змісту навчального матеріалу; 3) рефлексія емоційного стану [1].

За допомогою рефлексивної діяльності студенти мають змогу проаналізувати свій підхід до роботи з навчальним матеріалом. Такий вид рефлексії використовується на етапі актуалізації знань, умінь і навичок. Це допомагає викладачу оптимізувати навчальний процес.

Рефлексія змісту навчального матеріалу допомагає виявити фактор усвідомлення навчального матеріалу. У цьому випадку, на основі аналізу суб'єктивного досвіду використовуються різні прийоми, які базуються на злитті раніше отриманих і нових знань.

Що стосується рефлексії наприкінці заняття, то вона дозволяє здійснити самоаналіз, якісну і кількісну оцінку заняття, оцінити активність учнів на уроці.

У процесі формування навичок рефлексії у майбутніх вчителів іноземної мови слід залучати їх до предметно-рефлексивних відношень, організовуючи спільну діяльність студентів у парах або групах. Також доцільно використовувати прийоми організації групової та загально групової взаємодії: обговорення відповідей та ходу виконання завдань, групове розгадування кросворда, вибір студентами рецензента своєї відповіді, ділові ігри та інше.

Слід враховувати чинники, які забезпечують ефективність процесу формування умінь рефлексії: створення ситуації успіху, використання життєвого досвіду та використання диференційованих завдань, можливість вибору на засадах діалогу та співробітництва.

Зазначимо, що рефлексія є надзвичайно важливою при плануванні мети і конкретних цілей та етапів уроку, а також результатів учіння. Одним з ефективних засобів розвитку умінь рефлексії у майбутніх вчителів іноземної мови у процесі проходження педагогічної практики є використання наступних її зразків:

1. Перед плануванням окремого етапу уроку:

- Яка мета виконання даного завдання?
- Що я хочу досягнути і які навчальні результати я планую отримати?
- Чи відповідає це меті уроку?
- Які інструкції слід дати перед виконанням завдання, як уникнути використання рідної мови учнями і вчителем та зробити пояснення максимально простим, зрозумілим і доступним?
- Які конкретно лексичні одиниці, граматичні структури слід активізувати / повторити / закріпити / засвоїти в ході виконання завдання?

- Чи відповідає даний тип і рівень складності завдання віковим та психологічним особливостям класу, у якому я проводитиму урок?
- Чи це оптимальний вид завдання для досягнення поставлених цілей?
- Яка форма роботи буде найкращою для виконання цього завдання?
- Які проблеми можуть виникнути в процесі виконання завдання та як їх уникнути?

2. Після проведення уроку, в ході аналізу проблемних ділянок.

- Якими є результати учіння? Чи відповідають вони прогнозованим?
- Чи ефективним був підбір даного виду завдання / змісту / форми / методу роботи? Якщо ні, чому?
- Чи оптимальним був розподіл часу? Якщо ні, чому?
- Чи були зрозумілими інструкції і забезпечено їх виконання учнями? Як по-іншому це можна було зробити?
- Чи можна було спланувати роботу по іншому для досягнення поставлених цілей?
- Що варто змінити, а що запозичити на наступний раз в ході планування схожого етапу? [5]

Ефективним засобом розвитку професійної рефлексії є ведення електронного портфеля майбутнього вчителя іноземної мови, як постійну електронну фіксацію студентом своїх методичних досягнень. Електронний портфель формується в процесі навчання з метою оцінювання власного прогресу й накопиченого досвіду під час вивчення курсу методики викладання іноземної мови та проходження педагогічної практики у школі. У ньому можуть зберігатися самостійно виконані навчально-методичні завдання, матеріали з інтернет-ресурсів, дидактичні матеріали, які можуть бути корисними як під час педагогічної практики, так і у майбутній професійній діяльності.

Узагальнивши вищезазначене, можна стверджувати, що формування навичок рефлексії у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови є надзвичайно важливим. Професійно-педагогічна рефлексія

сприятиме усвідомленому вибору педагогічної професії, здійснюваному майбутніми педагогічними кадрами в галузі викладання іноземної мови в системі шкільної освіти, дозволить удосконалювати подальшу педагогічну діяльність і підвищувати свою професійну кваліфікацію. (кулаківська)

Список використаних джерел:

1. Діденко М.О. Формування умінь рефлексії у студентів на заняттях з іноземної мови [Електронний ресурс] / М.О. Діденко / Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/%D0%A0%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB/Vodt_2014_2_29.pdf
2. Немченко С. Г., Лебідь О. В. Інтегративна сутність рефлексивної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс] / С.Г. Немченко, О.В. Лебідь / Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2010_7/3_rozdil/Nemch.htm
3. Піхота О.М. Підготовка майбутнього вчителя як система особистісно-професійного розвитку: концепція, структура, зміст, технології / О.М.Піхота // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства : міжнар. наук.-теор. конф. до 80-ї річниці НПУ ім. М.П.Драгоманова. — Вип. 2. — К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2000. — 225 с.
4. Рідель Т.М. Рефлексія та рефлексивний підхід до процесу формування оптимальної мотивації учіння студентів у процесі вивчення іноземних мов [Електронний ресурс] / Т.М. Рідель // Педагогічні науки / 2. Проблеми підготовки спеціалістів / Режим доступу: www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/2_107631.doc.htm
5. Рябченко О. Педагогічна рефлексія як засіб формування професійної компетентності вчителя іноземної мови в початкових класах [Електронний ресурс] / О. Рябченко // Збірник тез доповідей II міжвузівської науково-практичної конференції «Іноваційні тенденції підготовки фахівців в умовах полікультурного та мультилінгвального глобалізованого світу» / Режим

доступу:

https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/7231/1/20170411_Innovation_P044-048.pdf